

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสารสนเทศและการสื่อสารที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว และการก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล ได้ส่งผลกระทบต่อวิชาชีพสารสนเทศศาสตร์ การปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการวิจัย การจัดการศึกษา วิชาสารสนเทศศาสตร์เพื่อผลิตบุคลากรสารสนเทศมีพัฒนาการโดยลำดับ กล่าวเฉพาะประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนพบว่าทุกประเทศยกเว้นประเทศกัมพูชาเปิดสอนวิชาสารสนเทศศาสตร์ ในระดับการศึกษาต่างๆ ประเทศบรูไนเปิดสอนเฉพาะระดับประกาศนียบัตร ทุกประเทศเปิดสอนระดับปริญญาตรี ยกเว้นสาธารณรัฐสิงคโปร์เปิดสอนเฉพาะระดับบัณฑิตศึกษา อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เปิดสอนเฉพาะระดับปริญญาตรี และปริญญาโทและประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ และเมียนมาร์ เปิดสอนทุกระดับ ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก มีการจัดการศึกษาใช้ชื่อหลักสูตรที่หลากหลาย เช่น บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ / บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (Library and Information Science) สารสนเทศศาสตร์ (Information Science) สารสนเทศศึกษา (Information Studies) สารสนเทศ (Information) การจัดการสารสนเทศ (Information Management) และการจัดการศึกษาทั้งในระบบมีชั้นเรียน และระบบทางไกล โดยประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคที่จัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ในระบบ การศึกษาทางไกลและจัดการศึกษาครบทุกระดับการศึกษาชั้นอุดมศึกษา การจัดการศึกษามีการวิจัยเป็นฐาน การวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาศาสตร์ การศึกษา และวิชาชีพ ขณะเดียวกันการศึกษาก็ทำให้เกิดการพัฒนาการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ การศึกษาและการวิจัยเปรียบเสมือนเหรียญสองหน้าที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไป

การจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ให้ทันการเปลี่ยนแปลงกระแสหลักของโลกได้นั้น สถาบันการศึกษาสารสนเทศศาสตร์จำเป็นต้องเพิ่มศักยภาพในทุกๆ ด้าน ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาระดับชาติและระดับสากลซึ่งมีความเข้มแข็งและท้าทายการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสถาบันการศึกษา การบริหารจัดการในรูปของความร่วมมือได้รับความสำคัญในการจัดการศึกษาและวิจัยในระดับอุดมศึกษาและเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาการศึกษาและการวิจัยในประเทศและภูมิภาคเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน รวมทั้งการพัฒนาสู่ความเป็นสากล การรวมตัวของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาประเทศและภูมิภาคในทุกๆ ด้าน โดยแนวคิดความร่วมมืออันเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนา การศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ มีความร่วมมือในระดับภูมิภาคในภูมิภาคอื่นของ

โลกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา เช่น ทวีปยุโรป มีสมาคมการศึกษาและวิจัยห้องสมุดและสารสนเทศยุโรป (The European Association for Library and Information Education and Research- EUCLID) ทวีปแอฟริกา มีศูนย์ภูมิภาคว่าด้วยสารสนเทศศาสตร์แอฟริกัน (The African Regional Center for Information Science- ARCUS) สถาบันการศึกษาสารสนเทศศาสตร์แอฟริกัน (The Consortium of Africa Schools of Information Science – CASIS) ในประชาคมอาเซียน ห้องสมุด สถาบันการศึกษาและวิชาชีพสารสนเทศศาสตร์ต่างตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาความร่วมมือ มีการรวมกลุ่มทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในรูปสมาคม ชมรมทางวิชาการและวิชาชีพ ระดับชาติและระดับภูมิภาค ความร่วมมืออย่างเป็นทางการและเก่าแก่ที่สุดในวิชาชีพ คือสภาบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือคอนซาล (Congress of Southeast Asian Librarians – CONSAL) แต่เน้นกลุ่มบรรณารักษ์และนักวิชาชีพ โดยมีกรรมการบริหารประกอบด้วยผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติและนายกสมาคมห้องสมุดของประเทศในภูมิภาคอาเซียนและมีการจัดกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการประชุมที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกสามปี นับตั้งแต่ ค.ศ.1970 และในระยะต่อมาได้มีการรวมกลุ่มของนักวิชาการ นักวิจัยในภูมิภาคเอเชียในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์โดยตรง โดยมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน

หลักการและแนวคิดของความร่วมมือโดยเฉพาะในด้านการศึกษาของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน ได้นำมาสู่การปฏิบัติ โดยมีความพยายามดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตรอาเซียน การโอนหน่วยกิตในระดับอุดมศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัยของประเทศสมาชิกอาเซียนที่อยู่ในเครือข่าย ทั้งนี้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับรองแผนงานด้านการศึกษา 5 ปี (ASEAN 5-Year Work Plan on Education 2011- 2015) (ASEAN, 2012) ซึ่งเป็นแนวทางความร่วมมืออาเซียนด้านการศึกษา มีสาระสำคัญ 5 ประการ ที่มุ่งเน้นการร่วมมือกันสร้างความตระหนักรู้ (Promoting ASEAN Awareness) การเพิ่มการเข้าถึงการศึกษาในระดับประถมและมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพ (Increasing Access to Quality Primary and Secondary Education) การยกระดับคุณภาพการศึกษา เพิ่มมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาสาขาอาชีพ (Increasing Quality of Education - Performance Standards, Lifelong Learning and Professional Development) การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนด้านการข้ามแดนและความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา (Strengthening Cross-Border Mobility and Internationalisation of Education) และการสนับสนุนองค์กรเฉพาะสาขาอื่นๆ (Support for other ASEAN sectoral bodies with an interest in education)

วิชาชีพสารสนเทศศาสตร์ได้หยั่งรากฐานอย่างมั่นคงในภูมิภาคอาเซียน โดยมีการศึกษาและวิจัยเป็นเครื่องมือการผลิตและพัฒนาบุคลากรและนักวิชาชีพ และมีความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญ การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคดิจิทัล ดังนั้นการวิจัยความร่วมมือในการจัดการศึกษา

และวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในประชาคมอาเซียนจึงมีความจำเป็น สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการที่จะนำประเทศไทยไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนอย่างสมบูรณ์ และจะนำมาซึ่งการพัฒนาความพร้อม ความเข้มแข็ง มาตรฐานและคุณภาพของการจัดการศึกษาและการวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ของประเทศไทย รวมทั้งการขยายบทบาทของการศึกษาและวิชาชีพนี้ในกลุ่มประชาคมอาเซียนและในระดับสากล การสร้างศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย การเพิ่มพูนความร่วมมือเพื่อลดช่องว่างด้านการพัฒนาประเทศในภูมิภาค การสร้างความเชื่อมโยงในภูมิภาคอาเซียน และความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในเวทีโลก นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังต่อเนื่องสัมพันธ์กับงานวิจัยที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้จัดสรรทุนสนับสนุนการวิจัยงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2557 ให้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเรื่องความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย ผลการวิจัยนี้จึงนำไปสู่การบูรณาการแนวความคิดการพัฒนาความร่วมมือสู่สากลได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์สถานภาพความร่วมมือและการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน
3. เพื่อศึกษาความต้องการความร่วมมือ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน
4. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคสำหรับประเทศไทยและประชาคมอาเซียน

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้กำหนดขอบเขตด้านความร่วมมือ ครอบคลุม

1. ความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ของประเทศกลุ่มประชาคมอาเซียน โดยศึกษาความร่วมมือที่เป็นทางการในประชาคมอาเซียนโดยเฉพาะ ได้แก่ สภามบรรณารักษ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Congress of Southeast Asian Librarians -- CONSAL) และในทวีปเอเชีย ซึ่งครอบคลุมกลุ่มประชาคมอาเซียน ได้แก่ Asia-Pacific Conference on Library & Information Education & Practice (A-LIEP); Asia Library & Information Research Group (ALIRG) และ Consortium of iSchools Asia –Pacific (CiSAP)

2. กิจกรรมความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ และชื่อเรียกอื่นๆ เช่น บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สารสนเทศศึกษา การจัดการสารสนเทศ

3. ความต้องการความร่วมมือของสถาบันการศึกษาสารสนเทศศาสตร์และในประชาคมอาเซียนพิจารณาจากกรอบความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักของสถาบันทางสารสนเทศศาสตร์ในประเทศนั้นๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ หมายถึง ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการความร่วมมือทางสารสนเทศศาสตร์สำหรับประเทศไทยและประชาคมอาเซียนในด้านการศึกษาและการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความร่วมมือ หมายถึง แนวคิดพื้นฐานในการบริหารจัดการความร่วมมือ ประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐาน 4 S Small – Spirit – System – Sustain คือ เริ่มต้นจากจุดเล็ก ทำงานด้วยจิตใจและเป็นกัลยาณมิตร พัฒนากระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ และเป้าหมายที่เน้นความยั่งยืน ความร่วมมือในการจัดการศึกษาและการวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์

ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษา หมายถึง ความร่วมมือในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอน นักศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวิชาการร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความร่วมมือในการวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ หมายถึง ความร่วมมือในด้านการกำหนดโจทย์วิจัย การวิจัยร่วม การสนับสนุนทุนวิจัย และการจัดกิจกรรมทางวิชาการร่วมกัน

ประโยชน์ที่ได้รับ

งานวิจัยนี้จักอำนวยความสะดวกดังนี้

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ และปัญหาอุปสรรคในความร่วมมือในการจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์อันจะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการศึกษา การวิจัยและวิชาชีพในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียน

2. สารสนเทศศาสตร์ได้ทราบความต้องการความร่วมมือ ปัจจัยที่ส่งเสริมและหรือเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาคอาเซียนอันจะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายสถาบันการศึกษาและนักการศึกษา นักวิจัย นักวิชาการทางสารสนเทศศาสตร์ในประชาคมอาเซียนและนานาชาติ และการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนและการพัฒนาสู่สากล

3. ได้ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการและการดำเนินงาน ความร่วมมือในการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ เพื่อการพัฒนาความเข้มแข็งของการศึกษาและวิจัยในศาสตร์และการปฏิบัติในวิชาชีพในระดับชาติและระดับภูมิภาค อันนำไปสู่การพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากรในวิชาชีพนี้ในระดับภูมิภาค

กรอบแนวคิดการวิจัย

